

UNDERVISA OM HIV

Sju lektionsförslag

VARFÖR UNDERVISA OM HIV?

Det pratas och hörs mindre om hiv idag än för 20–30 år sedan. Epidemin är under kontroll, det finns välfungerande behandling och det är förhållandevis få som lever med eller får hiv i Sverige idag. I Sverige lever idag drygt 8 000 personer med diagnostiserad hiv. Samtidigt finns det fortfarande en stor okunskap om hiv, inte minst bland ungdomar, bland annat om vem som kan få hiv och hur det är att leva med hiv.

Människor lever med välbehandlad hiv, och sannolikheten att ungdomar någon gång under livet kommer att möta någon som lever med hiv är ganska stor. För personer som lever med hiv är en välinformerad och fördomsfri majoritet helt avgörande för livskvaliteten. I en undersökning uppger 28 procent av dem som lever med hiv att de har utsatts för diskriminerande behandling på grund av sin hivstatus (Folkhälsomyndigheten, 2023). Alla som lever med hiv måste förhålla sig till den risken och många väljer att inte berätta om sin hivstatus. Mer än hälften av dem som lever med hiv önskar att de kunde vara mer öppna med sin hivstatus (Folkhälsomyndigheten, 2023).

BRA ATT VETA

Behandlingen av hiv går framåt och det är viktigt att hålla sig uppdaterad, så att undervisningen inte förmedlar förlegade uppfattningar. Här är några områden som det kan vara särskilt viktigt att ha koll på:

Historia

När hiv kom till Sverige i början av 1980-talet visste ingen exakt vad det var för sjukdom. De flesta som fick hiv var män som hade sex med män, personer som sålde sex och personer som injicerade droger. Politikerna gjorde till en början inte särskilt mycket för att stoppa spridningen av hiv och de första dödsfallen blev bara små notiser i media. Hiv sågs inte som något som rörde "allmänheten" till att börja med. De första som tog hiv på allvar var den ideella hbtq-organisationen RFSU. De spred information om sjukdomen och uppmanade människor att skydda sig vid sex. 1996 kom en fungerande hivmedicin som gör att hiv inte utvecklas till aids. Därmed förändrades sjukdomen från att innebära döden till att gå att leva med (Forum för levande historia, 2015).

Vad är hiv?

Immunförsvaret är kroppens eget försvar mot sjukdomar och infektioner. Om en person får en förkylning kommer immunförsvaret att bekämpa viruset. Hiv är ett virus som förstör och bryter ner immunförsvaret. Utan behandling blir man svårt sjuk, och leder till det dödliga sjukdomstillstånd som kallas aids. Det brukar ta många år innan hiv leder till aids. Under den tiden kan man känna sig frisk, men risken är stor att man för vidare viruset till andra, om man inte känner till att man har hiv eller tar hivmediciner.

Behandling: Sedan 1996 används en kombinationsbehandling med olika antivirala mediciner (ART) som angriper viruset på flera olika sätt. Hiv är alltså en kronisk sjukdom som det går att få behandling för. Medicinerna har utvecklats mycket sedan 1996 och blivit bättre med färre biverkningar och är enklare att ta. Med välfungerande behandling sjunker virusmängden till nivåer som inte ens går att mäta. Immunförsvaret återhämtar sig oftast till det normala och smittsamheten minimeras (Hiv Sverige, 2024). Pre-exponeringsprofylax (PrEP) är en behandling som en person kan ta för att undvika hiv och kan ta i förebyggande syfte ifall den riskerar att utsättas för obehandlad hiv (Folkhälsomyndigheten, 2024).

Överföringsrisk: För personer som har en välinställd behandling och omätbara virusnivåer finns ingen överföringsrisk av hiv vid sexuella kontakter. Behandlingen skyddar till hundra procent mot sexuell överföring (Hiv Sverige, 2024). Vid behandling under graviditet och förlossning är risken för överföring till barnet minimal (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Smittskyddslagen: Hivinfektion klassas enligt smittskyddslagen som en allmänfarlig sjukdom och därför måste ett hivpositivt provsvar smittspåras. Alla som lever med hiv i Sverige har rätt till gratis vård och behandling samt rätt till råd och stöd. Enligt smittskyddslagen är en person som tror att den kan ha utsatts för risk för överföring av hiv (gäller även andra infektioner) skyldig att testa sig.

Informationsplikt: Smittskyddslagen säger att personer som lever med hiv måste uppge sin hivstatus vid tillfällen där överföring kan ske, exempelvis vid vaginalt, oralt eller analt samlag samt i vården där blod kan förekomma, exempelvis vid blodprovstagning och tandvård. Det kallas för informationsplikt och finns i smittskyddslagen. När man har haft behandling med effektiv medicinering under längre tid och virusvärdena är omätbara vid provtagning är risken för sexuellt överförbar hiv obefintlig. Den ansvariga läkaren kan i detta fall välja att ta bort förhållningsregler gällande informationsplikt och kondomkrav. Man behöver då inte berätta för en sexpartner att man har hiv. Man kan också själv bestämma om man vill använda kondom eller inte (Vårdguiden 1177, 2022).

Kondomkrav: Personer som lever med hiv måste åta sig rimliga åtgärder för att inte utsätta andra för risk, till exempel genom att använda kondom. När en person har haft en effektiv medicinering under längre tid kan kondomkravet tas bort av ansvarig läkare.

Hiv i världen: Globalt har över 40 miljoner personer avlidit i aidsrelaterade sjukdomar och för närvarande lever även cirka 40 miljoner med hiv. FN:s medlemsländer antog 2016 en politisk deklaration om att påskynda och öka tillgången till behandling av hiv med målet att aids inte ska vara ett folkhälsohot i världen till år 2030. Målet kom att kallas 95-95-95-målet, där 95 procent av alla som lever med hiv ska känna till att de har hiv, 95 procent av alla som har hiv ska ha tillgång till behandling mot hiv och 95 procent av dessa ska ha välinställd behandling med omätbara virusnivåer. Det målet har uppnåtts i Sverige.

VÄRDEGRUNDSBASERAD UNDERVISNING OM HIV

I läroplanen står det att skolan ska *främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.*

Genom information om hiv kan eleverna göra självständiga och medvetna val gällande användning av kondom, vilken typ av sex de vill ha, att testa sig och att ta mediciner när det behövs. Många människor som lever med hiv uppger att de blir dåligt behandlade. De riskerar att utsättas för diskriminering, exkludering eller annan stigmatiserande behandling. Att bedriva undervisning om hiv innebär, förutom att förmedla kunskap om hiv, att diskutera rättigheter och förhålla sig till att människor som lever med hiv är en utsatt grupp. Att motverka stigmatisering och diskriminering måste vara en integrerad del av undervisningen.

Här är några förhållningssätt:

Normmedveten undervisning om hiv: Det är få barn och unga som lever med hiv, men vi kan inte utgå från att alla elever är hivnegativa. Det finns också unga som har vänner, släkt och familjemedlemmar som lever med hiv. Prata inte om människor som lever med hiv som "dom andra", utan prata om hiv som om det finns bland oss. Andrafieringen av människor som lever med hiv upplevs ofta som ett problem för människor som fått hiv.

Stereotypisera inte människor som lever med hiv, utan visa på bredden, både vad gäller identitet och levnadssituation. Undvik generaliseringar, eller påpeka att det är just generaliseringar, när det är befogat att göra sådana. Eftersom hiv är sammankopplat med både rasistiska och homofoba diskurser är det viktigt att vara extra vaksam mot sådana uttalanden och stereotyper. Smittskyddslagen har förlagt en stor del av ansvaret för hivpreventionen på människor som lever med hiv. Sökandet efter virusets ursprung och spridning har delvis varit kopplat till att leta syndabockar och därmed skapat föreställningar om människor som lever med hiv, som exempelvis skyldiga eller oskyldiga för sin hivdiagnos.

Agera mot stigmatisering och diskriminering: Vid direkta kränkningar av människor som lever med hiv är det viktigt att veta hur man ska bemöta det. Människors rätt till bland annat vård, hälsa och icke-diskriminering är centralt i skolans värdegrund.

Medvetenhet om generationsskillnader: Ungdomar är glädjande nog mindre präglade av hivpidemin och många av de vanföreställningar om hiv som spreds när den kom på 1980-talet. Däremot visar studier att ungdomar, i större utsträckning än äldre, har andra diskriminerande synsätt, såsom oro för att ha nära kontakt med en person som har hiv eller åsikter om att personer som lever med hiv inte bör ha sex.

SPRÅKBRUK

Vilka ord och begrepp man använder när man talar om hiv spelar roll. Många ord är stigmatiserande och/eller diskriminerande. Denna ordlista är inspirerad av bland annat Hiv-Sverige, Posithiva Gruppen och UNAIDS:

SÄG GÄRNA 	UNDVIK
hiv [hi:v] som ett ord	hiv/aids eller HIV* [håi:ve]
hivmediciner eller hivläkemedel	bromsmediciner
hivepidemin eller aidsepidemin	hiv/aids-epidemin
hivresponsen eller kampen mot aids	kampen mot hiv/aids
överföra/risken att ge och få	smitta
få hiv	drabbas av hiv/smittas av hiv
leva med hiv	vara hivsjuk/hivinfekterad
person som lever med hiv	hivsmittad

*I medicinskt språkbruk används ofta HIV men enligt SAOL är hiv det korrekta.

ÄMNESBASERADE LEKTIONSFÖRSLAG

I detta material ger vi några lektionsförslag på hur man kan arbeta med hiv under en lektion eller två och samtidigt ha fokus på läroplan och kursmål. De flesta lektioner är utformade för gymnasieskolan, men kan med vissa justeringar fungera även på högsta-diet. De kan användas i sin helhet eller fungera som inspiration ur vilka man kan plocka delar.

Historia

I gymnasieskolans ämnesplan (GY25) för historieämnet betonas i syftet att *Eleverna ska (...) ges möjlighet att reflektera över kulturarvens betydelse för identitets- och verklighetsuppfattning. På så vis bidrar undervisningen i historia till att eleverna bättre kan förstå nutiden och utveckla förmåga att orientera sig inför framtiden. Det ska ske genom exempel på samband mellan skeenden i det förflutna och nutida förhållanden med relevans för framtiden.*

Även i högsta-diet ska eleverna enligt kursplanen göra *Analys av historiebruk kopplat till tidsperioden, till exempel hur individer och grupper använder historia för att kritisera samtida fenomen och påverka våra föreställningar om framtiden.*

Hiv lämpar sig väl för att studera historiebruk. Det har gått mer än 40 år sedan de första fallen av aids. Historien om hiv har sedan dess använts för olika syften, såsom att mobilisera gayaktivister, framställa personer som lever med hiv som ett hot, kräva satsningar på forskning, kräva patentfria läkemedel (för det globala syd), motivera en repressiv hivprevention, som exempelvis inreseförbud för personer som lever med hiv, eller en restriktiv migrationspolitik, men också hur vården utvecklades och förändrades liksom strategier för att hantera epidemier och inkludera utsatta grupper med mera.

Lektionsupplägg: Historiebruk

Använd en eller flera texter, artiklar, filmer, skrivna av olika aktörer, som behandlar hiv:s historia.

Nedan följer några exempel:

DN vetenskap, Så kom hiv-viruset till USA på 70-talet

www.dn.se/nyheter/vetenskap/sa-kom-hiv-viruset-till-usa-pa-70-talet

Tidskriften Ottar, När rubrikerna tystnat

www.ottar.se/n-r-rubrikerna-tystnat

CNN hälsa, AIDS in the '80s: The rise of a new civil rights movement

<https://edition.cnn.com/2016/04/14/health/aids-atlanta-emory-university-the-80s>

Avert (ideell förening), Origin of HIV and AIDS

www.beintheknow.org/understanding-hiv-epidemic/context/origin-hiv-and-aids

GSK läkemedelsföretag, The 40 year fight against HIV

www.gsk.com/en-gb/behind-the-science-magazine/the-40-year-fight-against-hiv

Lunds universitet, Region Skåne och Malmö högskola, Hiv – från masspanik till bortglömd diagnos

www.gsk.com/en-gb/behind-the-science-magazine/the-40-year-fight-against-hiv

Låt eleverna analysera texterna utifrån frågeställningar:

- Vem står bakom texten? När skrevs den? Hur finansieras organisationen? Är sidan kopplad till offentliga sektorn, privata näringslivet eller annat? När bildades organisationen? Vad är dess syfte?
- Vilket urval har författaren gjort? Varför?
- Vilket perspektiv har artikeln? Existentiellt, vetenskapligt, kommersiellt, ideologiskt, moraliskt, politisk-pedagogiskt och icke-bruk?
- Vilka människor och grupper beskrivs i texten? Vilka roller har de?
- Värderar författaren historien och dess aktörer i bra och dåligt, rätt och fel?

- Vill författaren peka på vad vi kan lära av historien och hur vi bör agera idag?
- När författaren sina syften?

Ifall du ska använda lektionsförslaget i högstadiet kan du göra ett urval av frågorna ovan eller utgå från mer allmänna frågeställningar:

- Vad skiljer de olika artiklarna åt?
- Vad har författaren valt att lyfta fram? Varför?
- Vilka människor/grupper av människor framträder i artiklarna?
- Hur kan de här artiklarna påverka människors syn på hiv och på människor som lever med hiv?

Värt att tänka på:

Vilka sociala konsekvenser ett virus och en epidemi får och hur samhällen reagerar skiljer sig åt mellan tider och kulturer beroende på politik, makt, resurser med mera.

Samhällskunskap

Förutom informationskampanjer och skolundervisning får de flesta sin kunskap om hiv från olika slags medier. I syftet för gymnasiets ämnesplan (GY25) för samhällskunskap står det att eleverna ska *utveckla kunskaper om samhällens organisation och centrala institutioner, individens rättigheter och skyldigheter samt om hur människor kan delta i och påverka samhället. Eleverna ska också utveckla kunskaper om politiska, ekonomiska och sociala samhällsfrågor. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av egna och andras levnadsvillkor och kunskaper om och perspektiv på frågor som berör hållbar samhällsutveckling, globalisering och digitalisering. Det centrala innehållet (GY25) tar vidare upp att eleven ska för innehållet relevanta metoder för att söka, bearbeta, tolka, värdera och kritiskt granska information från olika källor och medier i digital och annan form i arbetet med samhällsfrågor. Källkritik och källtillit i samhällsvetenskapligt arbete.*

I högstadiet finns det också centralt innehåll om *nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs i media, till exempel utifrån kön och etnicitet, och hur detta kan påverka normbildning och värderingar.*

Nyhetsmedias rapportering om hiv, framför allt det som slår igenom mediebruset, präglas mycket av det sensationella och dramatiska. Många nyheter om hiv blir inte nyheter, som exempelvis att medicinerna blir bättre, eller att 98 procent av människor som lever med hiv i Sverige har en välfungerande behandling med omätbara virusnivåer. Liknande mediefenomen är rapportering om brott jämfört med brottsstatistik.

Lektionsupplägg: Medieanalys nyhetsvärdering

Gör en genomgång av nyhetsvärderingens olika principer, såsom avstånd i tid (ny eller gammal nyhet), avstånd i kultur (kulturellt knutna till nyheten eller inte), avstånd i rum (geografiskt nära eller långt borta), men lägg särskilt fokus vid det oväntade, dramatiska och känslorna i nyheten.

Välj ut några artiklar från olika tider i hiv:s historia: till exempel en från aidskräckens 1980-tal, en när medicinerna kom i mitten av 1990-talet, och en om en person som lever med hiv som blir dömd i domstol för att inte berätta eller inte skydda sig, och eventuellt artiklar om hiv i andra länder.

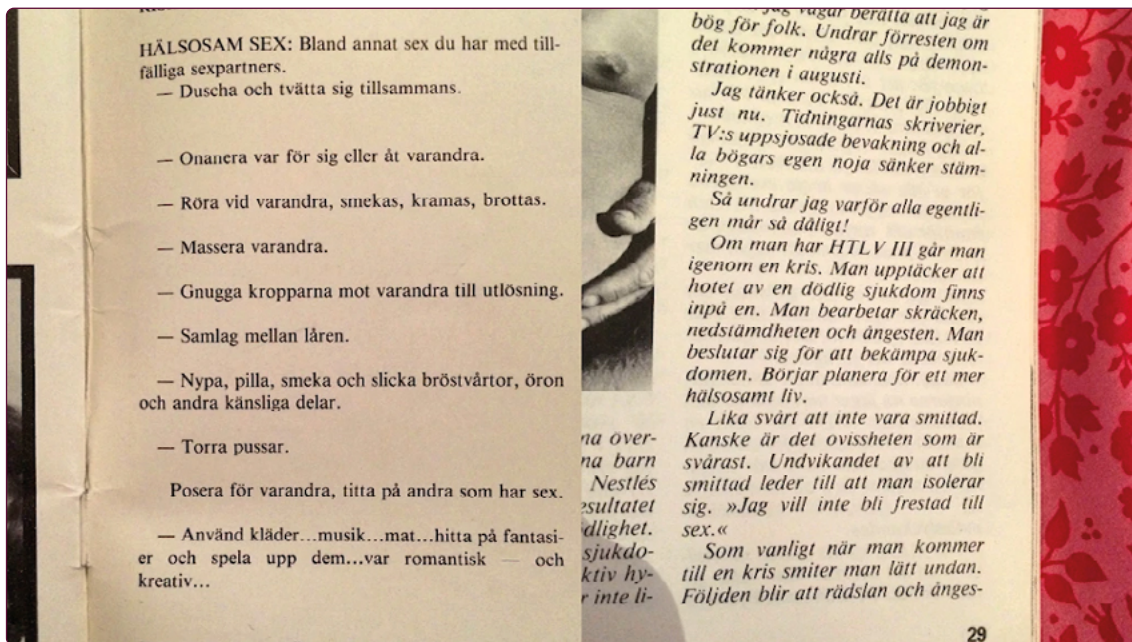

Foto: Faksimil från Revolt från början på 80-talet.

Exempelvis:

Aftonbladet 15 augusti 1996, Deras blod blev fritt från hiv

<https://www.aftonbladet-cdn.se/nyheter/9608/15/hivfria.html>

Aftonbladet 29 november 1998, Barnen som lever i skuggan av hiv

<https://www.aftonbladet-cdn.se/press/9811/29/hiv.html>

Aftonbladet 27 september 1999, Hiv-mannen berättar i hemliga förhör

<https://www.aftonbladet-cdn.se/nyheter/9909/27/hiv.html>

Aftonbladet 13 juni 1999, Polisen jagar hiv-man

<https://www.aftonbladet-cdn.se/nyheter/9906/13/hiv.html>

Aftonbladet 11 mars 2011, Hivmannen dömdes till 14 års fängelse

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/J1rb36/hivmannen-domdes-till-14-ars-fangelse>

För nyare artiklar sök på "hiv"+"Sverige" på en sökmotor.

Diskussionsfrågor:

- Hur spelar nyhetsvärderingens olika principer roll i valet av de här artiklarna? Tid, kultur och rum?
- Hur har bilden av hiv förändrats genom åren i media?
- Hur riskerar en sådan medierapportering att osynliggöra hur hiv fungerar och hur det är att leva med hiv?
- Vad kan en sådan medierapportering innebära för personer som lever med hiv? Bidrar det till stigmatisering eller inte?

Om eleverna istället vill göra en källkritisk granskning be eleverna att diskutera följande frågor:

- Vem står bakom texten? När skrevs den? Hur finansieras organisationen? Är sidan kopplad till offentliga sektorn, privata näringslivet eller annat? När bildades organisationen? Vad är dess syfte?
- Är informationen vinklad på något sätt? Skildras fler än ett perspektiv? Används känsloladdade uttryck?
- När tillkom informationen? Är den ny eller gammal? Om den är gammal, är den fortfarande giltig?
- Är källan beroende av någon annan källa? Hänvisar den till någon annan sida, rapport, artikel, uttalande osv.?

Lektionsupplägg: Medieanalys identiteter och rättigheter

Förkunskaper om stigma, diskriminering, normer och identiteter behövs för denna lektion. Välj ut några artiklar där enskilda personer som lever med hiv porträtteras. Välj två-fyra porträtt från Posithiva gruppen (<https://posithivagruppen.se/posithivt-portratt>).

Diskussionsfrågor:

- Vilka personer med hiv är det som syns i porträtten? Se på ålder, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, funktionsvariation, religion och könsidentitet.
- Vilka roller/stereotyper får personer som lever med hiv i media?
- Hur kan personer som lever med hiv leva sitt liv idag?

Fördjupande diskussionsfrågor (till båda lektionsuppläggen):

- Att behandlad hiv i praktiken är smittfri och att läkare därför numera kan ge personer som lever med hiv möjligheten att inte använda kondom vid en välinställd behandling blir inte några stora nyhetsrubriker. Hur kan det komma sig att dessa inte får högre nyhetsvärde?
- Hur kan vi koppla mediebilderna av hiv till att många som lever med hiv upplever det svårt att berätta om sin hivstatus? Är det möjligt med en icke-stigmatiserande mediabild? Måste nyhetsvärderingen då ändras?

Värt att tänka på:

- Förlägg inte ansvaret för förändring på människor som lever med hiv. Utgå från en normmedveten undervisning om diskriminering och stigmatisering.

Geografi

Hiv är en av vår tids globala utmaningar. Det finns många delar i gymnasiets geografiundervisning som lätt kan fångas in genom att ta upp hiv, såsom att bearbeta geografiska data om hälsa med hjälp av kartor, befolkningsutveckling och livsvillkor lokalt, regionalt och globalt, värdera orsaker, konsekvenser och lösningar på olika utvecklingsfrågor utifrån migration, etik och hållbar utveckling.

I högstadiets kursplan betonas att göra jämförelser mellan olika platser och regioner, träna kartkunskaper samt att se på levnadsvillkor och världen ur ett helhetsperspektiv. Eleverna ska också studera förekomst av fattigdom och ohälsa samt social hållbarhet.

Lektionsupplägg: Hivprevalens

Gör en introduktion till den globala hivpidemin, dess uppkomst och globala spridning. Här går det att lyfta fram faktorer som rörlighet (migration, turism, hjälparbete, trupperflyttningar och transporter), globalisering samt ändrade sexualvanor. Den nationella responsen spelar roll för spridning, stigmatisering, behandling och kunskaper i befolkning om hiv. Introducera begreppet hivprevalens och visa på skillnader mellan länder samt eventuellt introducera begreppet incidens. Viktigt är att lyfta hivmedicinerna som från och med 1996 minskade både överföringsrisken och mortaliteten i de länder som hade tillgång till dem.

Använd kartor som visar hivprevalens på världsdelar och länder.

Exempelvis:

AIDSVu - interaktiv karta över hiv i USA

<https://map.aidsvu.org/prev/county/rate/none/none/usa?geoContext=national>

Our world in data - karta över spridningen av hiv från 1980-2021

<https://ourworldindata.org/hiv-aids>

UNAIDS - Fakta och kartor

<https://www.unaids.org/en>

WHO - data om hiv globalt

<https://www.unaids.org/en>

Wikipedia - hiv i Europa med kartor

https://en.wikipedia.org/wiki/HIV/AIDS_in_Europe

Wikipedia - hiv i Afrika med kartor

https://en.wikipedia.org/wiki/HIV/AIDS_in_Africa

Steg 1: Gör en genomgång av några viktiga faktorer som spelar roll när det gäller förmågan att hantera hivpidemin, till exempel fattigdom samt tillgång till hälso- och sjukvård. Låt eleverna utifrån de kunskaperna analysera skillnaden i hivprevalens mellan de olika valda länderna.

Steg 2: Fokusera sedan på två länder för att studera skillnader i hivprevalens mellan dessa. Gör en genomgång av några av de olika faktorer som kan spela roll: religion och kultur (till exempel predikan om hiv eller omskärelse), utbildningsnivå, sexualundervisning, turism, migrantarbete, sexarbete, hbtq-personers rättigheter, droganvändning, nivå av jämställdhet, men självklart också fattigdom och tillgång till hälso- och sjukvård (som nämns i steg 1).

Det kan också vara intressant att lyfta olika strategier som inte har haft stor effekt eller ingen effekt alls, till exempel uppmaning till avhållsamhet (från sex) och reserestriktioner.

Resurser som är användbara:

Be in the know - organisation [<https://www.beintheknow.org/understanding-hiv-epidemic/data>] som arbetar med sexualundervisning. Länken leder till fakta om de länder som har flest personer som lever med hiv.

UNAIDS - resebestämmelser för personer som lever med hiv

<https://travelrestrictions.unaids.org>

Steg 3: Låt sedan eleverna analysera och förklara några skillnader. Betona att det inte är en allomfattande analys de ska göra, utan att titta på hur några faktorer påverkar en epidemi. Ha gärna hjälpmedel till eleverna så att de kan klara uppgiften, till exempel kartor över religioners utbredning, listor på länder utifrån jämställdhetsindex, lista över länder som har haft reserestriktioner med mera.

Steg 4: Du kan avsluta temat med en genomgång om skillnader inom länder, ifall du vill nyansera bilden ytterligare, som mellan stad och landsbygd, turistområden och socio-ekonomiskt eftersatta områden. Ifall eleverna nyligen har jobbat mer ingående med några länder, så att de har goda förkunskaper, kan ni ju med fördel använda det.

Fördjupande diskussionsfrågor:

- Hur kan det komma sig att global rörlighet har varit en förutsättning för hivpidemin men att reserestriktioner varit en dålig strategi för att minska epidemin?

Värt att tänka på:

- Det är inte ett mål att hivprevalensen ska minska. Det kan tyda på dålig tillgång till behandling och onödigt hög mortalitet. Mål för hivpreventionen handlar bland annat om att fler ska vara i behandling och lägre incidens, det vill säga färre nya överföringar av hiv.
- Legitimera aldrig försök att hitta en syndabock i historien om hivpidemin. Det är inte någons fel att den sprider ett virus, som ingen ens visste existerade, genom att resa och ha sex eller genom att exportera blodpåsar (däremot förekom skandaler som handel med otestade blodpåsar).
- Var försiktig med att slå fast en faktor som orsak till skillnader i hivprevalens, särskilt sådana som religion, utan betona att det är flera olika faktorer som interagerar.
- Nyansera bilden av spridningen av hiv. Det är stor skillnad mellan länder.
- Vad gäller turism är det viktigt att inte förmedla att turister från väst ska skyddas mot den inhemska befolkningen, utan snarare att turister bidrar till att överföra hiv.

Biologi/Naturkunskap

Det finns mycket okunskap och fördomar kring hiv. Att praktiskt få använda sina kunskaper i biologi eller naturkunskap för att argumentera mot dessa kan vara ett sätt att tillämpa sina teoretiska kunskaper. Hiv är dessutom ett utmärkt tema för att täcka in många av både högstadiets och gymnasiets kursmål, såsom genteknik, smittspridning och hur infektionssjukdomar kan förebyggas, hur hälsan påverkas av levnadsförhållanden, etik, global hälsa och sexuell hälsa kopplat till naturvetenskapens historiska och aktuella händelser i omvärlden samt hur det har betydelse på individ- och samhällsnivå. Hiv är ett ämne som har tydliga kopplingar till samhället genom politik, prevention, hälso- och sjukvård, diskriminering och likabehandling.

Lektionsupplägg: Bemöta fördomar och okunskap

Steg 1: Gör en genomgång av hiv, viruset livscykel och virusets överföring (slemhin- nor och kroppsvätskor). Visa också på sjukdomsförlopp och behandling med fokus på virusnivåer och t-hjälparceller.

Flera undersökningar försöker ringa in den hivnegativa majoritetens okunskap och diskriminerande föreställningar, till exempel Hiv i Sverige och Allmänhetens kunskap om och attityder till hiv (Folkhälsomyndigheten, 2012 respektive 2022) och Att leva med hiv (Folkhälsomyndigheten, 2023). Välj ut några felaktigheter eller stigmatiserande föreställningar baserade på okunskap. Låt eleverna använda sina kunskaper och begrepp för att argumentera mot exempelvis dessa:

- Behandlingen av hiv innebär inte att smittsamheten blir mycket låg vid samlag utan kondom. (Nästan nio av tio tror detta, eller säger sig inte veta.)
- Man kan veta att man har hiv även om man inte testat sig. (Ungefär hälften tror detta, eller säger sig inte veta.)
- Skulle säkert eller troligen undvika nära kontakt med en person som de visste hade hiv. (En av fem uppger det.)

Går att redovisa både skriftligt eller genom muntlig presentation.

Värt att tänka på:

- Ofta finns det människor som visar förståelse för en allmän fobisk inställning, till exempel när det gäller att undvika social kontakt med personer som lever med hiv. Det är lika allvarligt som om en person vill undvika social kontakt med någon på grund av religion, hudfärg, funktionsvariation, sexualitet m.m.
- Det kan i sådana här övningar uppkomma diskriminerande föreställningar om att personer som lever med hiv har en skyldighet att berätta, även när det inte finns risk för överföring, med hänvisning till att andra har rätt att veta.
- Hur frågorna i dessa undersökningarna är formulerade, där de utgår från att respondenterna inte har hiv och har rätt att ha åsikter som begränsar livet för människor som lever med hiv. Sådana här frågeställningar kartlägger ju inte bara, utan konstruerar också, allmänhetens attityder.
- "Man kan aldrig varit helt säker": I diskussioner om hiv dyker det ofta upp tvivel kring överföringsrisk, forskningens framsteg och smittsamhet. Ibland kommer direkt hypotetiska ifrågasättanden, som överföringsrisk om man kysser någon som just dragit ut en tand. Uppmuntra till kritiskt ifrågasättande. Men visa också på att vi tenderar till att vara mycket mindre riskmedvetna i uppenbart mer riskfyllda situationer.

Lektionsupplägg: Hivkunskap

1. Hiv sprids inte bara genom sex.

Informera om andra överföringsvägar som orena sprutor, förlossning och amning. Här kan du fråga om de har hört talas om andra överföringsvägar. Du får då möjlighet att bemöta felaktiga föreställningar.

Diskussionsfråga: Varför tror ni att man pratar mer om vissa överföringssätt än andra?

2. Hiv ger sällan symptom.

En del får influensaliknande symptom ett par veckor efter att de har fått hiv, men de symptomen går över. Det viktiga att poängtera är att man kan leva med hiv i många år utan att märka någonting. Att testa sig är det enda sättet att veta.

Diskussionsfråga: Varför tror ni att tanken om att man blir väldigt sjuk av hiv fortfarande hänger kvar?

3. Det är gratis att ta ett hivtest.

Ge exempel i deras närhet dit deltagarna kan vända sig. Det är viktigt att påpeka att man alltid har rätt att ta ett hivtest om man t ex haft oskyddat samlag, och att vården inte får neka en att ta ett test.

Diskussionsfråga: Varför tror ni att hivtest är gratis? Varför är det viktigt?

4. Alla som får hiv får inte aids.

Berätta om dagens behandling av hiv. Hivbehandling förhindrar aids, och med hivbehandling kan man leva lika länge som om man inte hade hiv. 98 procent av alla som lever med känd hiv i Sverige idag (2021) får behandling, och 96 procent av dem har så låga virusnivåer att de inte går att mäta.

Diskussionsfråga: Varför är det viktigt att veta skillnaden mellan hiv och aids?

5. Personer som har hiv kan ha sex med andra utan att överföra hiv.

Berätta att hiv inte kan överföras vid sex när man har välinställd behandling. Du kan också prata om säkrare sex med och utan kondom, för att ge exempel på sätt att ha sex utan risk att hiv eller andra STI:er överförs.

Diskussionsfråga: Vad kan det göra för skillnad i ens liv att veta att man kan ha sex utan att överföra hiv?

6. Man kan få hiv även om man bara har sex med en partner.

Det är inte säkert att partnern vet om sin hivstatus. Vi kan inte heller säkert veta om partnern har eller har haft sex med andra och om de då har haft säkrare sex. Den här frågan kan öppna upp för att prata om det egna ansvaret, om kommunikation och ärlighet i relationer, vad man bör eller inte behöver berätta om för en partner och vikten av att känna till sin hivstatus.

Diskussionsfråga: Hur kan man ta upp frågan om STI:er med någon man vill ha sex med?

7. Allmänhetens okunskap påverkar personer som lever med hiv negativt.

Informera om att det finns många människor som är så oroliga för att bli dåligt bemötta att de inte vågar berätta om att de lever med hiv. Bara 11 procent av personer som lever med hiv i Sverige idag känner att de kan vara helt öppna.

Diskussionsfråga: Hur kan vi som sitter här idag motverka okunskap och fördomar om hiv?

Förslag på ämnesövergripande teman

De flesta ämnen kan belysa hiv. I förslagen nedan kan man lägga till och dra ifrån vilka ämnen som kan samarbeta på temat, beroende på vilket innehåll man vill arbeta med. Vi har därför angett både högstadie- och gymnasieämnen.

Förslagen nedan kan förstås slås ihop eller kombineras på andra sätt. Vi har inte angett årskurs/stadium, eftersom de flesta teman kan anpassas efter elevernas ålder.

- Att leva med hiv i Sverige. Att leva med hiv i andra länder (fattiga/rika). Hur tillgången till medicin ser ut och varför den ser ut så. Hur tillgången till medicin sett ut historiskt (från 1980-talet och framåt) - koppling till globalisering, handelsmönster, multinationella företag, internationella organisationer, jämföra levnadsförhållanden/levnadsvillkor (tillgång till medicin, förekomsten av stigma) för olika grupper i olika delar av världen.
Samhällskunskap, geografi, historia, matematik, sociologi.
- Hur och var man kan få kunskap om hiv. Skolan, sociala medier, internet, fritiden, tv, teater? Hur man ser på sexualupplysning till barn och unga och sexualundervisning i skolan i olika länder i världen. Vilka organisationer som finns i Sverige och andra länder som arbetar med hiv. Vilka insatser som görs.
Samhällskunskap, svenska, religion.
- Vad ett virus är och hur det funkar. Vad som händer när hiv kommer in i kroppen. Hur hiv överförs/inte överförs. Kroppens slemhinnor. Hur man skyddar sig.
Biologi/naturkunskap.
- Behandling. Vaccinforskning/varför det är svårt att få fram ett vaccin. Leva med mediciner. Hur det är att leva med hiv - i Sverige och andra delar av världen. Vem som har tillgång till mediciner och sjukvård. Patentskydd. Sjukvård i olika delar av världen. Diskriminering.
Biologi/naturkunskap, samhällskunskap, geografi, filosofi, psykologi.
- Statistik: Spridning av hiv lokalt och globalt, vem, hur och var. Hur statistiken är upplagd. Hur statistik kan tolkas och användas.
Samhällskunskap, biologi/naturkunskap, matematik, geografi, historia.
- Diskriminering. Vad diskriminering är. Varför så få berättar att de lever med hiv. Vilka som diskriminerar och vem som diskrimineras (olika diskriminering av olika grupper). Vissa länder har inreseförbud för personer som lever med hiv. Vilka? Varför?
Samhällskunskap, geografi, filosofi, svenska, religion, historia.

- Hur hiv diskuteras i Sverige, EU och FN. Hur biståndet ser ut: hälsoinsatser, sjukvård, hiv, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR), vilka organisationer och länder får bistånd, vilka grupper som nås av biståndet.
Samhällskunskap, geografi.
- Studera kampanjer och information nu och tidigare. Vilka budskap de har. Vem kampanjer/information riktar sig till och om det skiljer sig åt beroende på målgrupp. Bildval. Vad som utmärker en bra kampanj. Göra förslag till en egen kampanj.
Svenska, bild, samhällskunskap, historia, biologi/naturkunskap, sociologi.
- Gör ett konstverk, kortfilm eller konstinstallation på temat.
Samhällskunskap, filosofi, svenska, religion, historia, bild.
- Gå igenom nyhetsflödet om hiv (i olika medier).
Samhällskunskap, historia, biologi/naturkunskap, svenska.
- Läs och samtala om berättelser och intervjuer med människor som lever med hiv eller aktivister som arbetar med hiv (i Sverige eller andra länder).
Samhällskunskap, svenska, religion.

Tips och länkar

Posithiva gruppen Väst - Hiv 2.0 - En serietidning om hur det är att leva med hiv.

<https://static1.squarespace.com/static/5e1eee27dcca963fdd07c1c6/t/5e578698db-844f0ca141452c/1582794443293/Seriealbum+enkelsid+lowres.pdf>

www.rfsl.se

www.rfsu.se

www.hiv-sverige.se

www.pgvast.se

www.posithivagruppen.se

www.folkhalsomyndigheten.se

www.unaids.org

www.who.int

Källförteckning

1177, 2023: **Hiv och aids**, Redaktör Peter Tuominen, uppdaterad 2023-02-27. Hämtad 2024-05-20. <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar-besvar/infektioner/ovanliga-infektioner/hiv-och-aids>

Folkhälsomyndigheten, 2022: **Allmänhetens kunskap om och attityder till hiv - En enkätundersökning i den svenska befolkningen** <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pubreader/pdfview/117934?browserprint=1>

Folkhälsomyndigheten, 2013: **Hiv i Sverige, Kunskaper, attityder och beteenden hos allmänheten 1987-2011** <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/h/hiv-i-sverige-kunskaper-attityder-och-beteenden-hos-allmanheten-19872011>

Hiv Sverige, 2024 **Leva med hiv** <https://www.hiv-sverige.se/levamedhiv>

Folkhälsomyndigheten, 2024: **Smittsamhet vid behandlad hivinfektion** <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/smittsamhet-vid-behandlad-hivinfektion>

Folkhälsomyndigheten, 2023: **Att leva med hiv 2021-2023**, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/hiv-och-sti/hiv-och-sti-prevention/att-leva-med-hiv-2021-2023>

Forum för levande historia, 2015: **Första kända fallet av HIV i Sverige**, <https://www.levandehistoria.se/hbtq/sighsten-herrgard-kampade-mot-hiv-och-okunskap>

RFSU är en medlemsorganisation. Vill du bli medlem?
Anmäl dig på www.rfsu.se/medlem.

